

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
ЧНУ ім. П. Могили
Котляр Ю.В.

« 03 » 11 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СОЦІАЛЬНА АНТРОПОЛОГІЯ»

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Розробник

Завідувач кафедри історії

Гарант освітньої програми

Т.в.о. директора НН ІПО

Начальник НМВ

Піструіл І.В.

Міронова І.С.

Підберезних І.Є.

Каблуча В.І.

Шкірчак С.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Соціальна антропологія	
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»	
Спеціальність	032 «Історія та археологія»	
Спеціалізація (якщо є)	-	
Освітня програма	«Історія та археологія»	
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)	
Статус дисципліни	Вибіркова	
Курс навчання	5	
Навчальний рік	2022-23 н. р.	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	-	15, 16
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	5,5 / 165 годин	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
	-	Всього – 165годин
	-	12 годин
	-	12 годин
	-	141 години
Відсоток аудиторного навантаження	-	15%
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	-	
Форма підсумкового контролю	залік	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: оволодіння соціально-антропологічним методом в дослідженні модусів індивідуального буття людини (мова, праця, панування, смерть, любов, гра) та пов'язаних з ними соціальних феноменів. Завданням дисципліни є також узагальнення знань студентів з соціально-філософських підходів до феномену людини у історичному ракурсі та ознайомлення з новітніми науковими ідеями щодо антропосоціогенезу Homo sapiens. Також до мети курсу входить розвиток комунікативних здібностей студентів у дискурсі диспуту щодо актуальних соціально-антропологічних проблем.

Завдання:

- пізнання історичного шляху людства, українського народу, спільноти земляків, власного роду;
- вироблення вміння бачити неповторні події і явища історичної дійсності як безперервність минулого – сучасного – майбутнього, виявляти взаємозв'язки між історичними фактами, дію історичних закономірностей (законів історичних ситуацій), формувати близьку до історичної дійсності інтерпретацію історії;
- створення можливостей осмислювати людські взаємини в їх часово-просторовому розгортанні для витворення, поповнення, збагачення і розвитку кожним студентом особистої системи духовних, моральних цінностей та суспільно-політичних переконань.

Очікувані результати навчання:

Знання:

- теоретичні передумови виникнення соціальної антропології;
- головні напрямки дослідження людської природи у історії філософії, соціології, психології;
- сучасне поле антропологічних проблем;
- специфіку модусів людського буття (праця, гра, смерть, любов, мова, панування) у взаємодії індивідуального, природного та соціального;

Уміння:

- робити соціально-антропологічний зріз взаємодії природного і соціального у дослідженнях людської діяльності в професійній та приватній сферах; вбачати у соціальних феноменах відображення екзистенційних феноменів, модусів індивідуального буття людини;
- прогнозувати соціальні наслідки людської поведінки у волі до панування, гри, праці, реалізації потреби у любові, у прагненні подолати танатофобні настрої;
- відстоювати власну думку з соціально-антропологічної проблематики, будуючи наукову аргументацію формування історичної свідомості (критично осмислювати минуле, розуміти сучасність, орієнтуватися в ній; прогнозувати майбутнє);
- соціальній адаптації на основі вільного вибору пріоритетів у соціокультурній сфері життя з урахуванням і дотриманням гуманістичних засад, чією складовою є:
 - а) діяльне й поважне ставлення до цивілізаційного доробку людства й власної нації (етносу);
 - б) емоційний зв'язок зі спадщиною минулих поколінь.

Кінцеві результати вивчення курсу включають:

- вміння робити соціально-антропологічний зріз взаємодії природного і соціального у дослідженнях людської діяльності в професійній та приватній сферах; вбачати у соціальних феноменах відображення екзистенційних феноменів, модусів індивідуального буття людини;
- прогнозувати соціальні наслідки людської поведінки у волі до панування, гри, праці, реалізації потреби у любові, у прагненні подолати танатофобії настрої;
- відстоювати власну думку з соціально-антропологічної проблематики, будуючи наукову аргументацію.
- вміння узагальнювати, критично осмислювати та визначати можливості використання позитивного чи упередження модифікованого повтору негативного досвіду;
- набуття навичок застосування історичної, методичної та педагогічної інформації в ході аналізу та корегування сучасних історичних явищ та процесів.
- розкриття поняття, що людина – істота історична, що вона зростає, змінюється, розвивається з бігом часу, є продуктом його розвитку і усвідомлює свою причетність до історичного процесу.
- вироблення у студентів підходу до суспільних явищ з позиції історизму, діалектичного розуміння багатогранності, різноманітності, багатоваріантності та суперечності історичного процесу.

Вивчення предмету «Соціальна антропологія» забезпечує реалізацію наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК02. Здатність працювати автономно.

ЗК09. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК10. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

СК02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

СК04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

СК07. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.

СК13. Здатність вибирати необхідні методи дослідження, модифікувати існуючі та розробляти нові методи.

Програмні результати навчання:

ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.

ПР02. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

ПР05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.

ПР07. Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються.

ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

ПР11. Вміти презентувати написані тексти та робити презентації усно різної довжини та складності українською або іноземною мовами.

ПР12. Розширювати базові знання принципів проектування і застосування сучасних комп'ютерних систем та мереж в наукових дослідженнях.

3. Програма навчальної дисципліни

Заочна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Тема 1. Предмет соціальної антропології та її методи.	4	4	47
2	Тема 2. Людина розумна. Історико-філософські, соціологічні, психологічні засади аналізу людської свідомості	4	4	47
3	Тема 3. Людина любляча. Огляд філософії любові.	4	4	47
	Всього за курсом	12	12	141

4. Зміст навчальної дисципліни

Заочна форма

1.1.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Предмет соціальної антропології та її методи. 1. Антропология - наука про людину у різноманітності форм її життєдіяльності. 2. Методи соціальної антропології. 3. Види сучасних антропологічних знань. 4. Людина у міфах та сказаннях давнини. 5. Людина у постмодерністській антропології.
2	Тема 2. Людина розумна. Історико-філософські, соціологічні, психологічні засади аналізу людської свідомості. 1. Історичний нарис філософії розуму. 2. Місце розуму у структурі людської особистості. Ментальність як рівень індивідуальної свідомості. 3. Чоловічий розум та „жіноча логіка”. 4. Прийоми впливу на свідомість. Деструктивні секти. НЛО-культи. Психокультури. Проблема зомбування.
3	Тема 3. Людина любляча. Огляд філософії любові. 1. Любов як життєстверджуюча сила у духовній, сексуальній, сакральній, трансцендентній сферах. 2. Любов - „ерос”, - „філія”, - „агапе”. Феномен любові як тема наукових досліджень.. 3. Українська філософія любові. 4. Сексуальна революція і любов. Проблема вільної любові. 5. Феномен „нешасної любові”. Любов „справжня” і „несправжня”. 6. Любов як вияв довіри та втілення повноти буття.

4.1.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

Тема заняття / план

Тема 1. Предмет соціальної антропології та її методи.

1. Антропологія - наука про людину у різноманітності форм її життєдіяльності.
2. Методи соціальної антропології.
3. Види сучасних антропологічних знань.
4. Людина у міфах та сказаннях давнини.
5. Людина у постмодерністській антропології.

Диспут: Як виникла людина? Еволюціонізм, креативізм чи їх сполучення? Чи є людина вінцем природи?"

Тема 2. Людина розумна. Історико-філософські, соціологічні, психологічні засади аналізу людської свідомості.

1. Історичний нарис філософії розуму.
2. Місце розуму у структурі людської особистості. Ментальність як рівень індивідуальної свідомості.
3. Чоловічий розум та „жіноча логіка”.
4. Прийоми впливу на свідомість. Деструктивні секти. НЛО-культи. Психокульту. Проблема зомбування.

Диспут: „НЛП й інші технології програмування – міф чи емпірична епістемологія сучасності?”

Тема 3. Людина любляча. Огляд філософії любові.

1. Любов як життєстверджуюча сила у духовній, сексуальній, сакральній, трансцендентній сферах.
2. Любов - „ерос”, - „філія”, - „агапе”. Феномен любові як тема наукових досліджень..
3. Українська філософія любові.
4. Сексуальна революція і любов. Проблема вільної любові.
5. Феномен „нешасної любові”. Любов „справжня” і „несправжня”.
6. Любов як вияв довіри та втілення повноти буття.

Диспут: „Що таке „справжня” любов?”

5. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота спрямована на розвиток інтелектуальних умінь, загальнокультурних і професійних компетентностей, творчого мислення у студентів.

Теми для вибіркової самостійної роботи з дисципліни

№ з/п	Назва теми	Заочна форма
1	Види сучасних антропологічних знань.	6
2	Предмет та завдання соціальної антропології.	6
3	Огляд теорій морфологічної еволюції людини.	7
4	Огляд ідей щодо людської сутності в епоху античності.	6
5	Огляд середньовічних ідей щодо сутності людини.	6
6	Епоха Відродження. Образ людини у філософському осягненні.	7
7	Філософи епохи Просвіти про сутність людини.	7
8	Особливості екзистенційної філософії у її трактуванні людської природи.	7
9	Макс Шелер – „батько” філософської антропології.	6
10	Постмодерністський погляд на людину.	6
11	Роль гри у людському житті.	7
12	Місце розуму у структурі людської особистості.	7
13	Що означає афоризм М. Гайдегера „мова – дім буття”?	6
14	Що таке толерантна комунікація.	6
15	Особливості сучасної української логосфери.	7
16	Особливості сучасного ставлення людини до праці.	6
17	Праця, фах як метод самоідентифікації людини.	7
18	Огляд сектантських угруповань, діючих в Україні.	6
19	Основні наукові теорії людської агресії.	6
20	Вияви волі до панування сучасної людини.	6
21	Метод метаантропології у соціальній антропології.	7
22	Види сучасних антропологічних знань.	6
	Разом	141

6. Теми рефератів

1. Напрямки сучасних антропологічних досліджень.
2. Теорії морфологічної еволюції людини.
3. Еволюційна теорія появи та розвитку *Homo sapiens*.
4. Новітні дані палеоантропології.
5. Місце соціальної антропології серед інших гуманітарних наук світу.
6. Креаціоністська теорія походження людини.
7. Антропоцентризм античності.
8. Середньовічна думка про сутність людини.
9. Людина Відродження.
10. Людина у теоріях Нового часу.
11. Погляди на людську сутність у науковій думці епохи Просвіти.
12. Християнська антропологія.
13. Педагогічна антропологія.
14. Гендерна антропологія.
15. Антропологічний поворот у гуманітарній думці ХХ століття.
16. Видатний антрополог (за вибором).
17. Головні напрямки досліджень філософської антропології.
18. Макс Шелер – „батько” філософської антропології.
19. Соціальний дарвінізм – хибна думка про людину.
20. Сучасні класифікації людських типів.
21. Людина у постмодерністській антропології.
22. Риси сучасної антропологічної кризи.
23. Місце розуму у структурі людської особистості.
24. Теоретичний та практичний розум людини.
26. Дихотомія „розум – тіло”.
27. Історія та динаміка показника IQ.
28. „ТРИЗ” – технологія розвитку творчого мислення.
28. Чоловічий розум та „жіноча логіка”.
29. Феномен маніпулятивного впливу на свідомість.
30. Деструктивні секти.
31. Психокультури.
34. Перспективи створення штучного інтелекту.
35. Філософсько-соціологічне пояснення виникнення праці, співвідношення „людина-праця”.
36. Цілерациональна праця як сенс життя *Homo faber*.
37. Особливості чоловічого та жіночого ставлення до праці.
38. Емоційне вигорання.
39. Екзистенційна потреба у середній праці. Праця як поклик та творчість.
40. Мозок і мова.
41. „Мова” тварин та мова людей.
42. Слово як деміург у християнській антропології.
43. *Homo loquens* як суб’єкт комунікації.
44. Сучасні дискурси влади як втілення волі до панування.
45. Особливості чоловічого та жіночого мовлення.
46. Мовленнєва агресія.
47. Мова сучасних ЗМІ.
48. Інформаційний бум.
49. Біогенетичне та етологічне пояснення агресії.
50. Психоаналітичне пояснення агресії.
51. Роль насильства у життєвій боротьбі *Homo aggressivus* .

52. Чоловіча та жіноча агресія.
53. Природа людського потягу до гри.
54. „Homo ludens” Й. Хейзінги. Головні положення дослідження гри.
55. Соціально-драматургічний підхід у методах психологічної корекції людини.
56. Гра як форма психотерапії (психодрама, казкотерапія).
57. Страх смерті – базова емоція людини.
58. Р. Моуді. „Життя після життя”.
59. Апологія безсмертя.
60. Любов: „ерос”, „філія”, „агапе”.
61. Любов в утопіях та антиутопіях
62. Сексуальна революція і любов.
63. Проблема ігроманії, шляхи її вирішення.
64. „Ordo amoris” М. Шелера. Головні ідеї роботи.
65. Історія виникнення та становлення НЛП.
66. Сучасні теорії позитивного мислення.
67. Напрямки уфологічних досліджень – ілюзія чи крок у майбутнє.
68. Ознаки харизматичного сектантства. Небезпека сектантської філософії – звуження свідомості.
69. Природа і наслідки фанатизму.
70. Толерантність як потреба сучасної комунікації Homo loquens.

Вимоги до написання реферату

У рефераті мають бути висвітлені найважливіші питання, пов’язані з темою дослідження студента. Назва роботи має відповідати її змісту.

Обов’язковими структурними елементами реферату є:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина;
- висновки (заклучна частина);
- додатки (за необхідності);
- глосарій (словник термінів, 10);
- список використаних джерел (10-15);
- список рекомендованих джерел;
- питання для самоперевірки (5);
- тестові питання з теми (10)

Титульний аркуш реферату має містити повне найменування Університету; прізвище, ім’я, по батькові автора; назву реферату; шифр і найменування спеціальності; назву кафедри; місто і рік.

Зміст подають на початку реферату. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел.

У **вступі** мають бути обов’язково відображені: актуальність теми, ступінь розробленості проблеми, мета і зміст поставлених завдань, очікувана наукова новизна.

Для висвітлення актуальності теми необхідно чітко й однозначно визначити наукове завдання, його сутність і новизну, обґрунтувати актуальність та доцільність роботи для дисципліни “Історія та культура України”.

Основна частина реферату має містити виклад самостійно виконаного дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

У розділах основної частини подають:

- огляд наукової літератури за темою і вибір напрямів дослідження;
- виклад загальної методики та основних методів дослідження;
- експериментальну частину та методику дослідження;
- опис проведених теоретичних і (або) експериментальних досліджень;
- аналіз і узагальнення результатів дослідження.

Зазначена частина реферату складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів.

Кожний розділ починають з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень. У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів.

Зміст розділів основної частини має точно відповідати темі роботи і повністю її розкривати.

Висновки мають відповідати визначеним автором завданням дослідження.

Для дотримання бажаного стилю висновків корисно застосовувати в пунктах висновків такі слова та вислови, як проаналізовано..., встановлено..., виявлено..., що дало змогу..., доведено..., показано..., досліджено..., розроблено..., отримано..., запропоновано..., розроблено..., рекомендовано..., вважається за доцільне... тощо.

Ознайомлення з текстом висновків має дати можливість сформулювати уявлення про ступінь реалізації автором роботи поставленої мети і завдань.

Додатки. У разі потреби до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи.

Додатки позначають великими літерами української абетки, починаючи з А, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Після слова "Додаток" друкують літеру, що позначає його послідовність.

Якщо у роботі один додаток, то він позначається "Додаток А".

Кожний додаток слід починати з нової сторінки із зазначенням у правому верхньому куті сторінки слова "Додаток" і його позначення. Додаток повинен мати назву. Під інформацією додатку подається джерело використання.

Словник термінів повинен налічувати 10 понять з теми.

Список використаних джерел слід розміщувати одним з таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування) або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків.

Кількість позицій у списку має становити 10 - 15 джерел.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліографічної та видавничої справи.

По кожному джерелу слід наводити такі дані: прізвище та ініціали автора, повну назву книги, статті, журналу, місто, видання, назву видавництва, рік видання, номер журналу, сторінки (першу і останню), на яких стаття чи тези опубліковані або кількість сторінок у книзі. При посиланні на збірники праць - дані про автора, назву статті, повне найменування збірника, місто та видавничу організацію, рік та номери сторінок, на яких розташована ця стаття.

Зарубіжні джерела, що використовуються мовою оригіналу (за винятком російських), записують в кінці списку в алфавітному порядку.

У тексті роботи, де використано джерело, в квадратних дужках проставляють номер джерела і сторінку, на яку зроблено посилання.

Тестові питання з теми. 15 тестових питань з 4 варіантами відповіді і ключом вірних відповідей.

Технічні вимоги до реферату. Реферат за обсягом повинен складати 15 – 20 сторінок (формат А4). Текст має бути набраний шрифтом Times New Roman 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє і нижнє – 2 см, лівє – 2,5 см, правє – 1,5 см.

Критерії оцінки за написання реферату

Види робіт	Бали
Написання реферату – 10 балів	
Структурованість роботи (наявність чіткого плану) і валідність (відповідність структури змісту теми)	1
Чітке визначення актуальності, цілі, завдання, проблеми, що освітлюються у рефераті	1
Змістовність (широта і повнота висвітлення теми): 3 б.-тема висвітлена в повному обсязі, 2 б.- містяться незначні неточності, але при цьому тема розкрита в повному обсязі, є змістовною і логічно побудованою, 1 б.- тема розкрита не повністю, непослідовно, 0 б.-тема не розкрита.	3
Коректне оформлення цитування	1
Бібліографія роботи (кількість і якість, новизна використаних джерел)	1
Наявність схем, таблиць, діаграм, малюнків та вміння їх інтерпретувати й аналізувати	1
Наявність словника	1
Наявність складених тестових питань з теми.	1
Захист реферату – 6 балів	
Вміння стисло, логічно і повно доповісти про результати дослідження(оцінка відповідає критеріям оцінки усної відповіді студента на семінарському занятті)	2/3
Вміння точно і змістовно відповідати на питання: 2 б.- вірні відповіді на всі питання, 1 б.- вірні відповіді на частину запитань, 0 б.- не вірні відповіді на всі питання.	2/3
Підсумковий показник (у балах)	14/16

7. Контрольна робота

I Варіант

1. Предмет і завдання курсу «Соціальна антропологія».
2. Антропологія дитинства, виховання і сім'ї. Материнські і батьківські ролі. Ініціації.
3. Ритуали і соціальні інститути.
4. Теоретичні підходи вивчення повсякденності.

II Варіант

1. Основні напрямки антропології та її зв'язок з іншими науками.
2. Гендерні стереотипи сучасного суспільства.
3. Дюркгейм про релігію і ритуали.
4. Міфи в сучасному житті. Значення і види.

III Варіант

1. Методи антропологічного дослідження.
2. Формування статевої ідентичності.
3. Концептуальні основи глобалізації. Причини і наслідки. Глобалісти і антиглобалісти.
4. Візуальна антропологія: виникнення, особливості застосування.

8. Підсумковий контроль

Контроль планується здійснювати шляхом оцінювання усних відповідей на семінарських заняттях, перевірки письмових робіт (реферат, самостійні і контрольні роботи) та проведення атестації й заліку за результатами вивчення курсу.

Перелік питань до заліку з дисципліни «Соціальна антропологія»

1. Предмет і завдання соціальної антропології.
2. Огляд концепцій людини у історії філософії, соціології, психології (автори за вибором).
3. Специфіка, різновиди сучасних антропологічних знань.
4. Особливості постмодерністського погляду на людину.
5. Яке місце займає розум у структурі людської особистості?
6. Дихотомії „розум – тіло”, „розум – душа”, „раціональне – емоційне”.
7. Сутність сектантського мислення та пропаганди.
8. Причини відчуження людини від праці.
9. Необхідність професійного влаштування людини у сфері сродної праці.
10. Сучасні проблеми працюючої людини.
11. Значення гри у людському житті, її специфіка, функції, сенс.
12. Ігроманія та засоби її подолання.
13. Ігрові моделі особистісної корекції людини.
14. Що таке танатологія, основні напрямки досліджень у цій сфері.
15. Природа агресії.
16. Особливості волі до влади у наш час.
17. Дихотомія „панування – підкора” у сучасному соціальному житті.
18. Особливості сучасної української логосфери.
19. Сенс толерантної комунікації.
20. Тваринне та людське в людині.

21. Любов у сьогодні. Перспективи подальшої еволюції людини.
22. Види сучасних антропологічних знань.
23. Огляд теорій морфологічної еволюції людини.
24. Огляд ідей щодо людської сутності в епоху античності.
25. Огляд середньовічних ідей щодо сутності людини.
26. Епоха Відродження. Образ людини у філософському осягненні.
27. Філософи епохи Просвіти про сутність людини.
28. Особливості екзистенційної філософії у її трактуванні людської природи.
29. Макс Шелер – „батько” філософської антропології.
30. Постмодерністський погляд на людину.
31. Роль гри у людському житті.
32. Місце розуму у структурі людської особистості.
33. Що означає афоризм М. Гайдегера „мова – дім буття”?
34. Що таке толерантна комунікація.
35. Особливості сучасної української логосфери.
36. Особливості сучасного ставлення людини до праці.
37. Праця, фах як метод самоідентифікації людини.
38. Що таке сродна праця.
39. Основні наукові теорії людської агресії.
40. Вияви волі до панування сучасної людини.
41. Метод метаантропології у соціальній антропології.
42. Засоби подолання танатофобії.
43. Езотеричні концепції подальшого розвитку людства.
44. Езотеричні докази життя після життя.
45. Огляд сектантських угруповань, діючих в Україні.
46. Прийоми нейтралізації маніпулятивного впливу на свідомість.
47. Сутність сучасної антропологічної кризи.
48. Ідеї андрогін-аналізу у корекції гендерних стосунків.
49. Особливості любовних стосунків сьогодні.
50. Любов як вища цінність життя.

Оцінювання питань в заліковому білеті: кожне питання у білеті оцінюється до 10 балів.

Приклад залікового білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти другий: магістерський

Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Триместр 16

Навчальна дисципліна «Соціальна антропологія»

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ № 0

1. Предмет і завдання соціальної антропології.
2. Сенс толерантної комунікації.
3. Прийоми нейтралізації маніпулятивного впливу на свідомість.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Екзаменатор _____

Міронова І.С.

Піструїл І.В.

9. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Заочна форма

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	3 теми семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 10 балів. Максимальна кількість балів за теми (10*3)	30
2	Написання та захист реферату	Оцінювання реферату: 10 балів – написання реферату, 6 балів – захист.	16
3	Контрольна робота	В контрольній роботі 4 питання, кожне оцінюється по 6 балів (4*6)	24
4	Залік	В кожному заліковому білеті по 3 питання. Кожне питання у білеті оцінюється до 10 балів.	30
	Всього		100

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки усної відповіді студента (семінарські заняття):

8-10 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

5-7 балів ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

2-4 балів ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;

- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

***0-1 бал* ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:**

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Критерії оцінювання контрольної роботи:

- **6 балів** заслуговує студент, який всебічно, безпомилково, в логічній послідовності і вільно розкрив теоретичне питання; продемонстрував знання методики аналізу даних та інформаційно-довідкових матеріалів; наявні повні, обґрунтовані висновки та пропозиції; робота оформлена відповідно до встановлених вимог, має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент повно, всебічно, безпомилково відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.
- **4-5 балів** отримує студент, який дав правильну, але неповну відповідь на теоретичне питання; розкрив всі аспекти поставленого питання, але припустився несуттєвих помилок; наведені матеріали правильні, але неповні; наявні висновки та пропозиції в цілому вірні, але недостатньо обґрунтовані; робота в цілому оформлена відповідно до встановлених вимог, але є незначні зауваження до оформлення; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент в основному відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи, але відповідь неповна та/або студент допускає незначні помилки.
- **2-3 бали** отримує студент, який дав правильну, але суттєво неповну відповідь на теоретичне питання; недостатньо використані матеріали; висновки та пропозиції неповні; робота в цілому оформлена з суттєвими зауваженнями до встановлених вимог; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент неповно та з помилками відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.
- **0-1 бали** виставляється в тому випадку, якщо в роботі не розкрито вузлових елементів теоретичного питання; є суттєві помилки та викривлення; наведені дані неактуальні; відсутні або застарілі матеріали, літературні джерела; відсутні обґрунтовані висновки та пропозиції, які впливають з теми роботи; робота оформлена з суттєвими порушеннями встановлених вимог; робота не має всіх необхідних структурних елементів (вступ, основну частину, висновки); студент не відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.

Критерії оцінювання заліку:

- **30 балів** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні і глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;
- **25-29 балів** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками,

- здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо студентом дано правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;
- **20-24 бали** виставляються студенту при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання залікового білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, що стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;
 - **15-19 балів** виставляються студенту при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання залікового білета, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять і категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна-дві несуттєві помилки;
 - **10-14 балів** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки;
 - **5-9 балів** виставляються студенту при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання залікового білета, які свідчать про неправильне розуміння суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;
 - **0-4 бали** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90–100	A	зараховано
82–89	B	
75–81	C	
67–74	D	
60–66	E	
35–59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Рекомендовані джерела інформації

1. Beck U. Reflexive Modernization: Politics, Traditions and Aesthetics in the Modern Social Order [Cambridge : Polity Press, 1994. 225 p.
2. Double Shift. Transforming Work in Postsocialist and Postindustrial Societies .N.Y. ; L. : M.E.Sharpe, Inc., 1993. – 217 p.
3. Dube S. C. Modernization and Development: The Search for Alternative Paradigm (Socio-cultural development alternatives in a changing world) Tokyo : Univ. Press, 1988. 422 p.
4. Laclau E. Post-Marxism without Apologies // New Left Review. 1987. № 166. Nov./Dec. P. 79–107.
5. Андрос Е. Комунікативна природа людського буття.// В кн. «Філософія. Світ людини».- К., 2001.
6. Афонін Е. А. Проблема психологічного феномена проєкції в політиці // Політичний менеджмент. 2009. № 4(37). С. 28–43.
7. Бичко І. В. Український національний характер: персоналістський підхід // Філософсько-антропологічні читання. К., 1996.
8. Борисова, О. В. Соціальна антропологія: навчальний посібник. Луганський нац. аграрний ун-т. Київ : Кондор, 2016. 223 с.
9. Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс // Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
10. Головка Б.А. Філософська антропологія. К., 1997.
11. Деррида Ж. Позиції. К., 1994.
12. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) К. :Либідь, 2001. 334 с.
13. Евтух В. Етносоціологія: терміни та поняття: навч. посібник / К.: Фенікс, 2003. – 280 с.
14. Коломієць, Н. Г. Молекулярні основи спадковості та мінливості: посібник для самоконтролю, самоконсультування та контролю . Вінниця : Нова Книга, 2005. 136 с.
15. Крилова С. Безсмертя особистості: ілюзія чи реальність? К., 1999.
16. Ліутар Ж. Ситуація постмодерну // Філософська та соціологічна думка. № 5 – 6. К., 1995.
17. Мариняк, Я. О. Етнокультурологія та антропологія: навчально-методичний посібник .ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль : [Вектор], 2014. – 180 с.
18. Помогайбо, В. М. Основи антропогенезу: підручник К. : Академвидав, 2015. 144 с.
19. Рікер П. Толерантність, нетолерантність, несприйняття. – К., 1995.
20. Сегеда, С. Основи антропології: навчальний посібник для студ. іст. спец. вузів Київ: Либідь, 1995.
21. Сегеда, С. П. Антропологія: навчальний посібник для студ. гуманіт. спец. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2001. 336 с.
22. Сковорода Г.С. Повне збір. тв.: У 2-т. Т. 1. К., 1990.
23. Табачковський В. Г. Родова бівалентність людини як вияв розмаїття порядків буття // Філософська думка, 2000, № 6.
24. Тоффлер О. Особистість майбутнього //К., 1996. Генеза. № 1.
25. Хамітов Н. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології. К., 2000.
26. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини. К., 2000.
27. Шаповал Ю. Етносоціальний розвиток України: досвід, проблеми, перспективи. К.: НАН України, 1997. 211 с.
28. Шедяков В. Є. Можливості ефективної організації та стимулювання бажаних трансформацій // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. 2010. Вип. 19. С. 327 – 338.

29. Шедяков В. Є. Соціальне партнерство як чинник соціальної безпеки суспільства // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень. К. : ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2013. № 2 (64). С. 379–391.
30. Шедяков В. Є. Ціннісно-сміслові комплекси у створенні та підтримці суспільного середовища соціокультурної мобілізації // Гілея. 2013. № 78 (11). С. 247–252.
31. Шедяков В. Є. Ціннісно-сміслові комплекси як фактор антропосоціогенезу // Гілея. 2014. Вип. 89 (№ 10). С. 214–224.
32. Шедяков В. Є. Ціннісно-сміслові комплекси: з минулого в майбутнє, від культури традиційної до постмодерної // Економіст. 2014. № 8 (334). С. 4 – 5.
33. Шинкарук В.І. Віра, надія, любов // Віче. – 1994.
34. Юрій М. В. Етногенез та менталітет українського народу. К. : Таксон, 1997. 237 с.
35. Юрій М. В. Соціокультурний світ. К.: Кондор, 2004. 738 с.
36. Юрій, М. Ф. Антропология: навчальний посібник. К.: Дакор, 2008. 421с.
37. Ярская-Смирнова Е. Р. Социальная антропология. Р. н/Д. : Феникс, 2004. С. 4–11.

12. Словник дисципліни

Терміни (укр.)	Terms (English)
<p>Антропогенез (від грецьк. antropos – людина й genesis – походження) – еволюційний, філогенетичний процес виникнення й розвитку людини як біосоціальної істоти, органічно пов’язаний з трансформацією її початкової, інстинктоподібної, трудової діяльності, формуванням свідомості, членороздільної мови та поступовим переростанням первісних спільнот у форми людської колективності. Вчення про антропогенез було вперше створене Ч. Дарвіном, конкретизоване Т. Гекслі та докорінно переосмислене Ф. Енгельсом в його суспільно-трудова́й теорії походження людини.</p>	<p>Human evolution (from the Greek. Antropos - man and genesis - origin) - evolutionary, phylogenetic process of human development and as a biosocial being linked with the transformation of its primary, instynktopodibnoyi, work, formation of consciousness, articulate speech and a gradual escalation of primitive communities in the form of human collectivity. The doctrine of anthropogeny was first created by Charles Darwin, Thomas Huxley concretized and radically reinterpreted by Engels in his social and labor theory of human origins.</p>
<p>Аннали (лат. “літописи, рік”) - одна з форм історичних творів періоду античності та середньовіччя, в яких події описуються за роками.</p>	<p>Annals (lat. “chronicles, year”) - one of forms of historical works of period of antiquity and dark ages, in which events are described after years.</p>
<p>Антропология (від грецьк. antropos – людина й лат. logos – наука) – міжгалузєва дисципліна, яка досліджує біологічну, культурну й соціальну еволюцію людини як особливого виду й людського суспільства (головним чином до письменно́ї епохи) як особливого типу соціальної організації.</p>	<p>Anthropology (from the Greek. Antropos - man and Latin. Logos - science) - interdisciplinary discipline that explores the biological, cultural and social human evolution and as a special kind of human society (mainly way to literate era) as a special type of social organization.</p>
<p>Антропосоціогенез – історично тривалий процес становлення людини з біологічної істоти в соціальну й культурну істоту, являє собою нерозривну єдність двох паралельних процесів: антропогенези (формування людини) й соціогенези</p>	<p>Antroposotsiogeneza - historically lengthy process of becoming human biological beings in a social and cultural being, is indissoluble unity of two parallel processes: Human evolution (formation of man) and</p>

(розвиток суспільства)..	sotsiorenezy (to society)..
Археографія (від грец. “стародавній” і “пишу”) - спеціальна галузь історичної науки, що вивчає історію публікації історичних джерел, розробляє теорію і методику їх видання.	Arkheografiya (from grec. “ancient” and “write”) - the special area of historical science which studies history of publication of historical sources develops a theory and method of their edition.
Архіви (лат. “приміщення, в якому засідає уряд, державні служби”) - 1) установи або відділи в установах, організаціях, на підприємствах, що зберігають документальні матеріали; 2) комплекс документів, об’єднаних спільністю походження.	Archives (lat. “apartment, a government, government services, sits in which”) - 1) establishments or departments are in establishments, organizations, on enterprises which keep documentary materials; 2) complex of documents, incorporated community of origin.
Архівознавство - спеціальна галузь історичної науки, система інтегрованих знань про історію, теорію і практику архівної справи.	Arkhivoznavstvo is the special area of historical science, system of computer-integrated knowledges about history, theory and practice of the archived business.
Боністика (франц. “талон, чек”) - спеціальна історична дисципліна, що вивчає паперові грошові знаки як історичне джерело.	Bonistika (franc. “coupon, check”) is the special historical discipline which studies paper money signs as historical source.
Генеалогія (грец. “родовід”) - спеціальна історична дисципліна, що вивчає походження родів, окремих осіб, їхні родинні та інші зв’язки.	Genealogy (grec. “genealogy”) is the special historical discipline, which studies the origins of births, individuals, their domestic and other copulas.
Гедонізм (грец. hedone - насолода, задоволення) - філософсько-етичне вчення, за яким найвищим благом і метою життя людини є насолода.	Hedonism (Greek. Hedone - pleasure, pleasure) - philosophical and ethical doctrine, in which the highest good and purpose of human life is a pleasure.
Дедуктивний спосіб пізнання історії – це шлях пізнання, коли, спочатку засвоївши узагальнені теоретичні знання, учні на їх основі знайомляться з новим фактичним матеріалом, відзначають, знаходять у фактах ознаки засвоєння понять, “підводять” нові факти під відоме поняття.	A deductive method of cognition of history is a way of cognition, when, at first mastering the generalized theoretical knowledges, students on their basis meet with new actual material, mark, find the signs of mastering of concepts in facts, “trick” into new facts under the known concept.
Герменевтика (грец. hermenevein – пояснювати, тлумачити) – філософський метод тлумачення та розуміння феноменів культури, зокрема текстів, їх залежності від контексту культури, в якому він існував, і від культури суб’єкта, який здійснює інтерпретацію.	Hermeneutics (Greek. Hermenevein - explain, interpret) - philosophical method of interpretation and understanding of cultural phenomena, including texts, depending on the context of the culture in which it existed, and the cultural entity that performs interpretation..
Загальноісторичні поняття – це поняття, що відбивають явища та процеси протягом декількох історичних епох (державна, республіка, феодалізм, індустріальне суспільство, аграрно-ремісницька	Obscheistoricheskie concepts are concepts which remove the phenomena and processes during a few historical epoques (state, republic, feudalism, industrial society, civilization of agrarian artisan).

цивілізація).	
Індуктивний спосіб пізнання історії – це шлях, коли учні “піднімаються” до теоретичного засвоєння матеріалу. Такі засвоєння учні отримують у вигляді “відкритої теорії” як готовий результат логічної обробки фактів ученими-істориками, авторами шкільних посібників чи учителями, або формулюють їх самостійно, аналізуючи теорію, “приховану” у фактах.	An inductive method of cognition of history is a way, when students “rise” to the theoretical mastering of material. Students get such mastering as the “opened theory” as the prepared result of logical treatment of facts by scientists-historians, authors of school supplies or teachers, or formulate them independently, analysing a theory, “hidden” in facts.
Інтелект (від лат. intellectus – ум, розсуд) – розумовий потенціал людини, який використовується для адаптації до навколишнього середовища. У цьому сенсі рівень або ступінь інтелекту можна пов'язати з рівнем пристосування до середовища. Інтелект можна розуміти як здатність обробляти інформацію, на відміну від ерудиції, що означає усього лише наявність інформації в пам'яті. Звідси зрозумілим є різниця життєвого світу і життєвих ролей ерудита й інтелектуала.	Intellect (from Lat. Intellectus - mind, discretion) - mental capacity a man who used to adapt to the environment. In this sense, the level or degree of intelligence can be associated with the level of adaptation to the environment. Intelligence can be understood as the ability process information, as opposed to knowledge, which means only the availability of information in memory. It is a clear difference of life and the world vital role erudite and intellectual.
Ірраціональне (лат. irrationalis – нерозумний, несвідомий) – те, що знаходиться за межами розуму, алогічне, непорівнянне з раціональним як розумним, доцільним, однак залежне від його визначення. Раціональне – логічно несуперечливе, теоретично доказове, систематизоване, універсальне знання, де предмети і явища визначаються законами, нормами, правилами. Ірраціональне – не адаптована розумом галузь або ж сфера протистояння раціональному. Ірраціональне здатно превалювати над раціональним (окультизм, неоміфології, і т.д.)	Irrational (lat. Irrationalis - silly unconscious) - what is beyond crazy, illogical, incomparable with rational as reasonable, appropriate, but depending on its definition. Rational - logically consistent, theoretically probative, systematic, universal knowledge, where objects and phenomena defined laws, rules, regulations. Irrational - not adapted intelligence industry or sector confrontation rational. Irrational is able to prevail over rational (Occult neomifolohiyi, etc.).
Історична подія – це одинична, неповторна, оригінальна, жорстко локалізована в часі і просторі дійсність (пригода), де бере участь певне коло осіб.	Historical event – it single, unique, original, hardly noncommunicative in time and space reality (adventure), where the certain circle of persons takes part.
Історична теорія – 1) узагальнення досвіду, суспільної практики, що відбиває об'єктивні закономірності розвитку природи і суспільства; 2) сукупність узагальнених положень, що утворюють історичну науку чи її розділ; 3) сукупність наукових положень, учення про які-небудь історичні явища, факти; система поглядів з якогось питання.	Historical theory – 1) generalization of experience, public practice which removes objective conformities to the law of development of nature and society; 2) aggregate of the generalized positions which form historical science or its section; 3) aggregate of scientific positions, studies about some historical phenomena, facts; system of looks on some question.

<p>Історичний процес (послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком, хід розвитку чогонебудь) – це сукупність явищ більш високого ступеню узагальненості.</p>	<p>A historical process (successive state or phenomena transition which takes a place an appropriate order, process anything) is an aggregate of the phenomena the high degree of generalized.</p>
<p>Історичний факт – це дійсна, не вигадана подія; дійсне явище; те, що сталося, відбулося насправді; встановлене знання, що відповідає об’єктивній реальності і є матеріалом для певних висновків, доведень; реальність, дійсність, те, що об’єктивно існує.</p>	<p>A historical fact is an actual, not invented event; actual phenomenon; which happened, took a place in actual fact; set knowledge, which corresponds objective reality and is material for certain conclusions, proofs; reality, reality, that exists objectively.</p>
<p>Літописи - вид наративних джерел, характерною особливістю яких є описання подій у хронологічній послідовності.</p>	<p>Chronicles are a type of narativnikh sources the characteristic feature of which is description of events in a chronologic sequence.</p>
<p>Маргіальність (лат. margo – кромка, грань) – феномен людського буття, суттю якого є відчуження особистості як від самої себе, так і від навколишнього світу за допомогою переосмислення і перетворення природи норми, цінності, ідентичності, стереотипів і т.д. Маргіальність можна розуміти як найважливіший елемент буття людини в культурі, що впливає на її трансформації.</p>	<p>Marginality (lat. Margo - edge, face) - the phenomenon of human being, the essence of which is as alienation of the individual from himself and from the world by means rethinking and transformation of nature norms, values, identity, stereotypes, etc. Marginality can understood as an essential element of human existence in culture, affecting the its transformation.</p>
<p>Мемуари (спогади) (франц. “пам’ять”) - вид оповідних джерел особового походження, що створюються на основі зафіксованих у пам’яті авторів вражень про події, учасниками чи свідками яких вони були.</p>	<p>Memoirs (flashbacks) (franc. “memory”) are a type of narrative sources of the personal origin, which are created on the basis of the authors of the impressions fixed in memory about events, by participants or the witnesses of which they were.</p>
<p>Методика навчання історії – це наукова дисципліна, що досліджує процес навчання історії як системи у її взаємозв’язках, протиріччях і закономірностях для забезпечення якісної історичної освіти учнів.</p>	<p>A method of teaching of history is scientific discipline, which probes the process of teaching of history as systems in its intercommunications, contradictions and conformities to the law for providing of high-quality historical education of students.</p>
<p>Нумізматика (лат. “монета”) - спеціальна історична дисципліна, що вивчає монети, монетне виробництво, історію грошового обігу та техніку монетної справи, методи їх використання як джерела.</p>	<p>Numismatics (lat. “coin”) is the special historical discipline, which studies chinks, monetary production, history of money circulation and technique of monetary business, methods of their use as sources.</p>
<p>Ономастика (від грец. “ім’я; назва”) - спеціальна історична дисципліна, що вивчає власні імена, їх походження, структуру і тлумачення у взаємозв’язку з історичним процесом.</p>	<p>Onomastics (from grec. “name; name”) is the special historical discipline, which studies the proper names, their origins, structure and interpretation, in intercommunication with a historical process.</p>
<p>Палеографія (від грец. “старовинний, давній” і “пишу”) - спеціальна історична</p>	<p>Paleography (from grec. “age-old, old” and “write”) is the special historical discipline,</p>

дисципліна, що вивчає стародавню писемність, її еволюцію, характерні особливості, зовнішні ознаки рукописних пам'яток.	which studies the ancient written language, its evolution, characteristic features, external signs of the handwritten sights.
Писемні джерела - тип історичних джерел, визначальною ознакою яких є письмова фіксація інформації.	Writing sources are a type of historical sources the determining sign of which is the writing fixing of information.
Предмет вивчення історії – це низка явищ, якими проявляється історичний процес.	The article of study of history is a row of the phenomena which a historical process shows up.
Речові джерела - тип історичних джерел, інформація в яких фіксується у предметній формі.	Material sources are a type of historical sources, information in which is fixed in a subject form.
Хроніки (від грец. “час”) - історичні твори періоду середньовіччя, поширені у Візантії та Європі, що мали значний вплив на давньоруське літописання.	Chronicles (from grec. “time”) are historical works of period of dark ages, widespread in Byzantium and Europe, that had a considerable influence on Old Russian litopisannya.
Хронографи (від грец. “час” і “пишу”) - середньовічні твори з всесвітньої історії, що містили відомості історичного, літературного та географічного характеру.	Chronographs (from grec. “time” and “write”) are medieval works from world history, which contained information of historical, literary and geographical character.
Цивілізація (від лат civilis – гідний, вихований) – 1. Форма існування розумних істот. 2. Синонім культури, сукупність матеріальних і духовних здобутків суспільства. 3. Ступінь розвитку матеріальної і духовної культури, суспільного розвитку загалом. 4. Процес становлення громадянського суспільства. 5. Відносно самостійне соціально-історичне утворення, локалізоване у просторі й часі, що може мати ієрархічні рівні. Термін «Ц.» запроваджений В.Мірабо (1757 р.) і використаний Д.Фергюссоном, а пізніше – Л.Г.Морганом та Ф.Енгельсом у періодизації історії для позначення вищої, після дикості й варварства, епохи.	Civilization (from the Latin civilis - decent, educated) - 1. Form of intelligent beings. 2. Synonymous with culture, a set of material and spiritual achievements of society. 3. The development of material and spiritual culture, social development in general. 4. The process of civil society. 5. The relatively independent socio-historical formation, localized in space and time, which can be hierarchical level. The term "Ts" V.Mirabo introduced (in 1757) and used D.Ferhyussonom and later L.H.Morhanom and Engels periodization in history to indicate high, after savagery and barbarism era.
Цивілізаційний підхід у вивченні історії – це підхід, що дозволяє розглядати освіту як одну з основних складових культури і цивілізації.	Civilization approach in the study of history is approach which allows to examine education as one of basic constituents of culture and civilization.